

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12

Fylke: Vest-lyder

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Gyslebø

Emne: Gamal engkultur

Bygdelag:

Oppskr. av: Erik Skjavesland

Gard: 82

Upplysn. gjeld
eller for hield

(adresse): Gyslebø

G.nr. 82

Br.nr. 8 sokna.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1 Orda eng og utslåttv oytta i same tyding stort sett som i spyrjelista. Eke kjent (utt. egre) T. d. Gomåsegra (gomors-). Dei tenkte vel helst på eit stykke, gjerne eit engestykke, når dei sa eke. Men no kunde dei kanskje ha åker og av og til på gomorsekra i gamal tid - sjølv om det kanskje var mohso faste åkrar. Dette gjev tydinga nokk uvis.

Tjukking, vollhøy - på vollemark.

Ordet atlege tyder i allfall i seinare tid at stykket er lagt att (igjen). Sådd i høgfå året før.

Dei talte om fimmslått, steinslått, myrslått o. s. v. i skogen. Langarv var det vanlege, stultovr bene like brukt.

2. Kring heimejordet lauvraking om våren, om dei ikkje hadde raka lauvet saman om hausten til bos. I slåttene la dei vinn på å halda slåttar uppe ved å slå med seg lyng, renningar og ris i kanten. Gjærne utvida litt - i alle høve halda ved like

3 Upprop frå høyløda vart sådd i åkrane før ein fekk høgfå i handelen. Ei kone her i sokna som gifta seg til ein gard

ein fjending veg burte, var, ca. 1858-60, med seg kveke for å få beke grasbotn der ho kom!

4 På gardar som vart nedlagde som bukk, som t. d. Skoland som vart nedlagd 1775, kan ein enno sjå merker eller lanågrøfter og noke i myr og. I 1850 kom agronom Linderåst og lærde folk upp i myrdyrking med grøfing og flåvasking.

5 Utslåttenes her vart ikkje gjødela. Her ikkje havt noke sekerbukk. Heste- og saugjødelse var god, og so god å spreida. Elles var det kugjødela som dro mest til i mengde og som og vart nytta til enggjødelling og. Dei rekna eit visst tal med gjødselbass pr. mål eller stykke.

7 Grov smågrøfter for å spreida sedevatnet som kom frå tun eller rann gjennom åker og eng. I ein dom frå 1802 på garden Manneråh vart fastsett kor mykje av dette sedevatnet kvar av dei to granneane skulde ha.

8 Enggjødelling helst um hausten. Hadde bette tid då, og gjødela fekk verka lenger. Men og um våren um det kom litt regn. I gamal tid køyrdi dei nok adskilleg på slede, s. k. mögelee (mögslede) truleg med mögetrom på. Mögeti. var ein låg kvelva karr som var noke lengere enn sleden og litt breidare, på skap som eit bog. Denne tromma låg laus på sleden og var tolleg lett å tippa til sidene. Dei gamle trukkne heimgjorde trehjula utan jernbeslag og med trehjul vart nytta til heimhøyring ved sida av slede. Lolis ogso til gjødselhøyring. Då dei

3

bygde Mandalsvegen over Tvinstadheia og gjennom Gyslebø i 1830 åra, var det berre få av gardbrukarane som var med på dette pliktarbeid, som hadde jernaksel i tjerna.

Ridskap og arbeidsmåten ved enggjødninga var tulleq som ved åkergjødning. Griipa var ei tid hilt av tre, laga av eit stykke. Sidan tok dei til å fella ridskaper i hop, med skaft, tindar og tverslykke. Eit stort framstig var det då dei tok til å smida tinden av jern so berre skaftet var av tre. Tindane (3 stk.) var flate og breide (2-2½ cm.). Gamle folk kan minnst desse 3-tinds jerngriipa i bruk.

Gjødsla vart spreidd med dei karakteristiske kast og sleng, slike at ho vart kom langt og fall jamnt. Dei kalla det å smete gjødsl (gjera smere: mindre) Det er mogeleg dei kunde nytta same ordet um neste prosess: finsmuldringa og^{*)} Denne finsmuldringa vart tulleq gjort som same enno gjer, med å køyra over eit drögsl laga av 8-10 fot lange bjørk med greinene på, ein 6-8 stk. bundne fast med rotenden til eit tverre-midthumel som draget var festa til. Hovuriver med slike jern- eller tultindar gjorde nok teneste i det små. Eit ord som spjalt kjem vel og av namnet på smuldreridskap. Gamle folk kan ein høyra segja um ein person: Det er reint ein spjalt. Eller um ein bynd, smekker ting. Det er alt for spjatte.

9 Beiting av engas føv i tidas um våre er var vel helst av skort på føv. Dei sa engas vart tjukkare i botnen, men alle måtte kunne sjå at

*) Her høyrst ein gamal mann segja for umbog 40 av ridan: Gå ud i sjole å (og) smet noge ve (ved).

graset var kort og at dei fekk mindre høynår
dei byrja slåttu enn dei elles hadde fenge.
Laustrøking i tåa brukar alle.

10 Det er berre so vidt engbeiting um våren
fint i rokna no. Kanskje i 1 eller 2-3 tilfelle.
Og slik her det vore ganske lite dei 2 siste
mannsaldrane.

11. På enga vart kjyrelurane gjeme gravne
gravne utover eller spreidda med eit eller
annan reidskaps. Spjatt er nemnt framangor,
men berre kjent her i samvåkande tale,
mål ha vore brukt. Vidare rive, hakke eller
kva ein hadde for hand. Berre folen og, um
ein ikkje hadde noke i hendene. Fråka er
flink til å dela upp og spreida gjødselkaka
under leiting eller makk og innsekt.

12. Sumarfjøs var vanleg for når kyrne
gjekk på skogsbeite. Summe kunde ha meir
enn ein sommårflor. Dei fleste stadene låg
desse slik til i skogen at gjødsla ikkje vart
nyttas til overgjødning av beite.

13. Truleg kalla kvé eller kví. Ein liten gard
som midt i fyre årh. vart skilt ut frå hovud-
bruket, heiter Kvimyr. Her er mange namn
i skogen som endar på -stø. Kantarlønstø,
bustø, bustakeia o.s.v. Kanskje der var inn-
hegningar. Um flyttbare grindar kan eg ikkje
sejja nok.

16 Hjuringen driv visst vanlegast buskapen
hinn til gards og hadde dei inn i fjøset i dei
tider udyrplaga var stor. Etter 1840-50 var
det berre i hende gong ein foistod ulv og björn
i skogen, og kunde då styra kulturet på sko-
gen utan gjatar og elles ha bujet inn i en-

marfjösset um náttu, utan vaht.

19. Ein stad i skoghanden heins mot garden heitir Træbakk. Ein bekkur som renn framum heitir Træbekk. Eg hev tenkt meg at dette má koma av tró, tróde, kanski trá (ein i gamal tid tró mykju brukt gongveg - klóvveg gjekk fram- um). Denne staden, Træbakk, ligg evart lag- leg til som kve-plass for mange gardsbruk. Stöð nemnt ovanfor. Stöli: Stölan, um i skogslátte. Kan möguleg og vera Stö-dölan. Tröd: napehröe, neð på hröe.

20. Tatu i vanleg byding fantst ikki i Gjyslebró Skogsláttene som alle bruk hadde, sume med nokru fái skoglöev, men mange med 8-10 styk- ke, ev nó must ein saga blott. For ein 30 ár sidan slo kanski dei fleste til nokru skoglöev kvart ár. Det vart for tungvint, vanskelegare eller kvart med tenar- og ligehjelp og av ökon- omisk ringt.

Noko av det tristaste iav kan sjá i desse skoglöene som stend og rotnar ned. Sláttene grov til med lynng og ris, og langt gras gul- nar og sig ^{Samman} ~~stid~~ mot hausten, ingen til nytte.

3408

1108